

KOVÁCSNÉ SZÁLKAY JUDIT—MIRUNÉ DR. KITTLER JÚLIA
Debrecen

Az első osztályosok tanulási szokásainak megerősítése a napközi otthonban

Az iskolai fejlesztőmunka egyik legfontosabb feladata az önálló tanulás képességének kialakítása. Ez egyrészt a tanórai tananyag-feldolgozás logikai és metodikai felépítésével történik, másrészt az otthoni, illetve a napköziotthoni tanulásirányítással.

Az önálló tanulás képességének kialakítására a 6—10 éves kor a legoptimálisabb. 10 éves kor után a beépült tanulási szokások tartósak maradnak. A kedvezőtlen tanulási technikák, módszerek, szokások korrigálása már nagyon nehéz, illetve alig lehetséges. Minden bizonnyal a tanulási nehézséggel és eredménytelenséggel küzdő gyermek esetében az okok az önálló eredményes tanulási képesség kialakulatlanságában is kereshetők. Erre a következtetésre jutott a Hajdú-Bihar megyei egésznapos nevelés szaktanácsadóinak munkaközössége az 1988—89-es tanévben 76 4. osztályos napközi csoportban végzett vizsgálata alapján. A kialakulatlan tanulási képesség a napközi otthoni tanulásirányítás problémájára vezethető vissza.

A vizsgálat eredménye a szaktanácsadókat az önálló tanulás képességét hatékonyabban kialakító fejlesztő program kimunkálására és kísérleti kipróbálására készítette.

Ehhez:

- a tanulásirányítási struktúra modellvariációinak kimunkálása;
- a tanulási technikák, módszerek, szokások szisztematikusan kiépített pedagógiai menete (részletes ismertetése megjelenés alatt);
- a hatásfokot növelő tanítói és tanulói segédanyagok kimunkálása volt szükséges.

A tanulásirányítási struktúra szerves részeként kezeltük az értékelést, amit az elvárásokhoz (követelményekhez) való *viszonyítás* és *visszajelentés* mozzanatainak kimunkálásával közelítettünk meg.

Az első osztály számára kidolgozott programhoz értékelő lapokat és értékelő füzetet készítettünk, melynek az a funkciója, hogy a képességfejlesztés folyamatában a tanulási technikák és szokások elvárható szint szerinti elsajátítását *megerősítsék*.

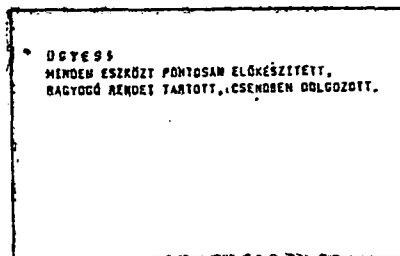
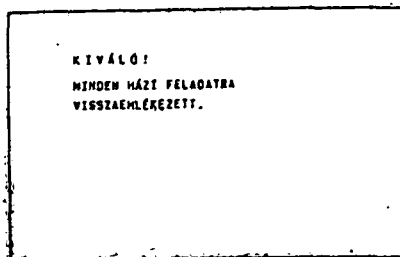
A program szerint az értékelés szóban és írásban történik. A szóbeli szóveges értékelések négy szem között, a csoport előtt, egyénre és a csoportra vonatkozóan történnek. A szóbeli értékelések viszonyítási alapja az elvárás és az előző teljesítmény. A rész- és összegező értékeléssel a tanító visszajelent, és egyben modellt ad a tanulói és az önértékeléshez.

Az írásbeli értékelés az értékelő füzet és az értékelő kártyák felhasználásával történik. Az alap gondolatot a Tanító 1989/12. számában, a Piros pontok helyett című írásban közölt ausztrál minta adta. Az általunk kidolgozott értékelési rendszer tartalma és külső megjelenési formája (a rajzok tartalma, stílusa, szövegrészek megfogalmazása) az életkori sajátosságoknak megfelelően történt. Külön jelentőséget tulajdonítottunk a motivációs szerepnek. Az értékelő kártyák és füzet egy logikus rendszert alkotnak, melyben a gyermekek megismerik a követelményeket, amihez viszonyítjuk, és

viszonyítják önmaguk teljesítményét — mindez a fejlesztő értékelést célozza. Információs értéke a szülők számára is van: együttműködésre készítet, és szorosabb kapcsolatot alakít ki a gyermek, a család és az iskola között.

1.sz. melléklet:
az értékelő füzet borító lapja

2.sz. melléklet:
az értékelő füzet egy lapja

Az értékelő füzetben, mellyel minden tanuló rendelkezik, 12 kártya helye található. (L. 1. és 2. sz. melléklet az értékelő füzet, 3—14. sz. melléklet az értékelő kártyák). A kártyákat a tanulók a technikák, módszerek, szokások elsajátításáért kapják, melyek a tanulásképességének kialakítási folyamatában jelennek meg. Egy értékelő kártya megszerzésének tíz fejlődési szakasza van. Ezeket a szinteket a tanító folyamatos megfigyelés eredményeképpen az értékelő füzetben, a kártya helyén jelöli (pl. piros pont, dátum, kézjegy stb. ...). A szinteket a fejlesztő program tartalmazza. A megszerzett kártyát, amely egy részképesség vagy helyes tanulási szokás kialakulását jelzi, beragasztják az értékelő füzet megfelelő helyére. (A Lutra-albumhoz hasonlóan.) Az a tanuló, aki mind a 12 kártyát megszerzte, megkapja az értékelő füzet borítójára kerülő „önálló” címet igazoló kártyát. (L. 15. sz. melléklet.) Az igazi jutalma persze az ilyen tanulónak az, hogy önállóan tanulhat.

Mint erre már a bevezetőben is utaltunk, az önálló tanulás gazdaságos és eredményes. A napközi otthonban a tanulásirányításnak kettős funkciója van. Így: a házi feladat — vagyis az ismeretalkalmazás eredményes megvalósulása, és ezzel együtt a tanulás képességének kialakítása. A kidolgozott értékelési szempontok az utóbbihoz kapcsolódnak. Nem a tanulás „végtermékét” értékelik elsősorban (ez a tanítási órán történik meg), hanem a hozzá vezető legeredményesebb út szakaszait, a tanulási technikákat és módszereket.

A 3., 4., 5., 6. sz. mellékletben bemutatott értékelő kártyával jelölt tevékenységi terület az év elejétől folyamatosan figyelhető és értékelhető. Ekkor már figyeljük és ellentőrizzuk a tanulók haladását az eszközök önálló előkészítésében, a tanulás alatti

3. sz. melléklet

4. sz. melléklet

5. sz. melléklet

6. sz. melléklet

rend és fegyelem megtartásában. (L. 3. sz. melléklet.) Tudatosítjuk a tanulókkal azt, hogy csak úgy tud eredményesen dolgozni, ha a szükséges eszközök elő vannak készítve, rendben találhatóak, s a tanulási idő alatt csendben vannak, így nem zavarják egymást a tanulásban. Ezek az önálló tanuláshoz vezető út első lépései. Év elejétől kezdve folyamatos szoktatás eredménye a házi feladatra történő pontos visszaemlékezés. Ellenőrzése és értékelése is ekkortól történik folyamatos megfigyeléssel. (L. 4. sz. melléklet.) Fontos már az önálló munka kezdetén, hogy ne a tábláról, nevelőtől, felelőstől tudják meg a házi feladatot. Kívánjuk meg, hogy ezt mindenki önállóan megjegyyezze.

Az „aranszív” díj (L. 5. sz. melléklet) kártyával jutalmazhatjuk azokat a tanulókat, akik segítik társaikat (pl. kisegítik a tanuláshoz szükséges eszközökkel stb.). Később a jól végzett tanulói munkáért, felelősi tevékenységért is adható.

A „derék dolog” (L. 6. sz. melléklet) kártyához vezető piros pontokat kapják azok a tanulók, akik szorgalmas munkával, erőfeszítéssel készítik leckejüküket, akik a fejlesztő feladatokat kitartóan oldják meg, akár több napon keresztül is. (Programunk-

7. sz. melléklet

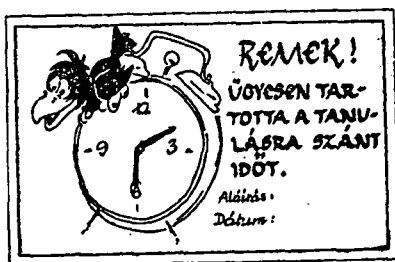
8. sz. melléklet

ban a részképességek fejlesztését is terveztük. A lemaradás okának megfelelően fejlesztő feladatsorokat dolgoztunk ki.) Kaphatják a kártyát azok a tanulók is, akik szívesen végeznek szorgalmi feladatokat.

Az önellenőrzésre ugyancsak a tanév elejétől szoktatjuk a tanulókat. (Pl. eszköz előkészítése.) Néhány hónap elteltével, novemberben, decemberben az írásbeli és szóbeli feladatok önellenőrzését is megkivánhatjuk a tanulóktól. Ennek eredményét megfigyeléssel ellenőrizzük. (L. 7. sz. melléklet.) Az önellenőrzés képességének kialakításánál nagy körültekintésre van szükségünk, érvényesítenünk kell a fokozatosság elvét.

November végére a tanulási sorrend önálló tervezését is nyomon követhetjük. (L. 8. sz. melléklet.) Hatásának jelei az eredményességben, a tanulási idő tartásában is megmutatkoznak. (A tanulók önállóságra nevelése itt is nagyon fontos feladat.) Nem indokolt a csoport azonos sorrendben történő egyúttaladása. Fejlesztő programunk alapján a tanulók már ilyenkor maguk tervezik meg a számukra megfelelő egyéni, tantárgyi sorrendet. Természetesen ez is mint minden más technika és szokás, folyamatos, tudatos, következetes fejlesztés eredménye lehet.

November, december táján a tanulási idő önálló tartására való törekvést is elvárhatjuk tanulóinktól. (L. 9. sz. melléklet.) Részletes, az egyes tantárgyakra szánt idő önálló megtervezését és tartását csak az időérzék kialakulása után érhetjük el. A hatékony tanuláshoz azonban a tanulásra szánt idő tervezése és tartása elengedhetetlenül fontos. Ezt is az 1. osztályban kell megkezdenünk.

9. sz. melléklet

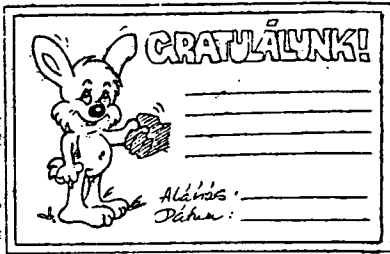

10. sz. melléklet

Ha egyéni sorrend és tempó alapján haladnak a tanulók a feladatvégzésben, különböző időpontban fejezik be munkájukat. A napközi otthonban meg kell arra tanítani a gyermekeket, hogy a tanulásból megmaradt időt hasznosan töltsék el. Mi arra törekszünk, hogy önművelésre, ismeretszerzésre használják ezt. Ennek tervezését folyamatos, tudatos munka eredményeképpen érhetjük el tanulóinknál. Januárban már ilyen eredmények is értékelhetőek lesznek. (L. 10. sz. melléklet.)

A „gratulálunk” kártya 4 darabból áll (L. 11., 12., 13., 14. sz. melléklet). A fejlesztő program szerint a tanulási módszerek elsajátításáért kapják a tanulók. (Pl. vers, tartalom tanulása, matematikai feladatmegoldás logikai menete stb.) A tanulási módszerek megismerésében a tanórai ismeretfeldolgozásnak modellszerepe van. A beépülésben a napközi otthoni ismeretalkalmazás kap jelentős szerepet. A tanórai ismeretszerzés és a napközi otthoni alkalmazás egységét a tanítók tartalmi együttműködése biztosíthatja. A kártya megszerzéséhez a pontokat a tanulási módszerek lépéseinek önálló alkalmazásáért kapják a tanulók. Természetesen az 1. osztályos szintek figyelembevételével kb. a második félévtől ellenőrizve, értékelve e tevékenységet.

Ha a részképességek fejlesztésében eddig sikerrel eljutottunk, akkor a tavaszi szünet tájékától egyre több tanulóink lesz, aki eljut az „önálló” cím büszke viselésé-

11; 12, 13, 14. sz. melléklet

15. sz. melléklet

16. sz. melléklet

hez. (L. 15., 16. sz. melléklet.) Ez a kártya, amely az értékelő füzet borítólapjára kerül, azt hivatott igazolni, hogy kis gazdája tud önállóan tanulni. Kísérletünk azt igazolja, hogy az első osztályban tartalmas, következetes irányító munkával ez a szint elérhető. Természetesen a következő éveknek is van a képességfejlesztésben feladata.

Munkánkban egy értékelési eszközt mutattunk be, mely egy szisztematikusan felépített, részleteiben kimunkált fejlesztő program szerves része. Az ismertetésen túl törekedtünk arra, hogy a fejlesztő folyamat tartalmi funkcióit hangsúlyozzuk. A tanítási-tanulási folyamat értékelésében egy visszajelentési eszközt mutattunk be, melynek értelmet adója a viszonyítás, vagyis az elvárások, követelmények. Az értékelésnek sok jó eszköze van, az itt bemutatott, egy a sok közül. Nagyon óvakodunk a formális felhasználás sugalmazásától.

Az értékelő füzet és értékelő lapok eszközök, amelyek csak akkor alkalmasak a fejlesztésre, ha értékeket közvetítenek a tanulók számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] *Báthory Zoltán*: Tanítás és tanulás. Tankönyvkiadó, Bp., 1987.
- [2] *Bodnár Mária*: A tanulás irányítása. Az egésznapos nevelés útján. Továbbképzési füzetek, 2. OPI. 1984.
- [3] *Kereszty Zsuzsa*: Bevezetés az egésznapos nevelőmunkába. Tankönyvkiadó, Bp., 1984.
- [4] *Miruné dr. Kittler Júlia—Pakurár Miklósné*: A tanulás irányítása a napköziotthonban. Kézirat (megjelenés alatt).
- [5] *Szedlák Éva*: Piros pontok helyett. Tanító 1989/12.